

SOCIETAT D'HISTÒRIA
NATURAL DE LES BALEARS

In Memoriam Joan Pons-Moyà (1955-2003)

En Joan Pons, el Xoni, ens abandonà el passat 18 de juny després d'una llarga malaltia. Parlar-vos d'en Joan, recordar ara alguns dels molts moments que compartírem fa que mentres estic escrivint aquestes línies el vegem amb nosaltres, a "l'oficina", a la seva feina (al cementeri, a s'Escorxador o a son Gotleu, a la federació d'espeleo o compartint moments cercant fòssils dins una cova. Si haguéssim de buscar una paraula que fos capaç de definir la personalitat d'en Joan, aquesta seria, sense lloc a dubtes l'entusiasme. En Joan ho vivia tot amb un entusiasme de vegades inclús desbordant, que a més era capaç de transmetre i fàcilment t'arrossegava.

En Joan, de ben prest despertà el seu interès per la natura. D'adolescent s'acostà a la Societat d'Història Natural de les Balears i tengué amb la figura de D. Joan Cuerda a un dels seus professors i màxims estimuladors en l'estudi del Quaternari. Molts de dissabtes acompanyava a D. Joan Cuerda, amb el seu SEAT 600, a la recerca de nous jaciments de mol·luscs quaternaris. Amb 15-16 anys (1971) conformava el grup de joves de la Societat que volien donar un aire nou, un revulsiu i un impuls a les activitats i presència de la Societat a tots els nivells.

L'any 1974, amb 19 anys presenta el seu primer treball sobre la paleontologia de la cova de sa Bassa Blanca (Alcúdia). Aquest fou també un dels pocs treballs en solitari, doncs una de les coses que feia disfrutar a en Joan era poder compartir amb molts d'amics i col.laboradors els moments de l'exploració, d'extracció i de llargues i profitoses discussions científiques per tal de donar llum a tota una àmplia producció científica. Malgrat el seu interès general per la naturalesa, l'inici de la seva tasca com a científic va fer que se decantàs per l'estudi de la fauna vertebrada del Plio-quadernari de les Balears. Fou dels primers en estudiar la fauna ornítica fòssil de les Balears, amb la descripció d'una nova espècie d'òliba, *Tyto balearica*, l'any 1980. Però la fauna endèmica de mamífers fou el tema que amb més profusió anà desenvolupant en col.laboració amb tot un conjunt d'amics paleontòlegs. El gènere estrella dels seus treballs durant molts d'anys fou *Myotragus*. Avui en dia l'estudi d'aquest gènere continua essent un element clau per al coneixement de la paleoecologia de les Balears i, com no, la cronologia i l'efecte de l'arribada dels humans a aquestes illes. Joan Pons, juntament amb altres companys, descriví algunes de les espècies que completen la sèrie filètica del gènere i aclareixen la seva evolució. Aquestes quatre noves espècies són: *Myotragus antiquus*, *M. binigausensis*, *M. kopperi* i *M. peponellae*, descrites els anys 1977, 1980, 1981 i 1982, respectivament.

Col.laborà en campanyes d'excavació amb un equip de paleontòlegs holandesos, fruit d'aquesta amistat i en reconeixement a la seva tasca com a paleontòleg, li fou dedicada una espècie: *Nesiotites ponsi* Reumer, 1979.

Per allà on passava li suscitava l'interès per ampliar els seus coneixements. Durant el servei militar a Cartagena (Múrcia), aprofità per reconèixer i estudiar alguns dels jaciments de la península. Com a resultat d'aquesta tasca científica fou la publicació de distints articles sobre la fauna vertebrada de Cueva Victoria (Cartagena), especialment els carnívors (hiènids i cànids). Aquí començà a obrir noves

curolles (que ara es diuen línies d'investigació) tractant els carnívors i qüestions relacionades amb l'home (ceràmica i cronologia de poblament). Observacions sobre l'evolució i biologia del gènere *Homotherium* el famós tigre de dens de sable del jaciment d'Incarcal (Girona). L'interessant jaciment de Venta Micena de la conca del Guadix-Baza (Granada). Participà activament, juntament amb altres investigadors, en aclarir la polèmica del suposat home d'Orce (Sierra de Baza, Granada). I no només això, la resta humana més antiga de la península Ibèrica, la falange de Cova Victoria, la va trobar, estudiar i publicar ell.

La prospecció paleontològica, bàsicament en cavitats, fou que l'espeleologia i la Federació Balear d'Espeleologia (FBE) tengués un paper important en la seva vida. Quan penetrava en una cavitat el seu interès abarcava la totalitat de l'entorn, des de la gènesi de la cova, la topografia, la paleontologia, els seus organismes (invertebrats i rates pinyades). Pel que fa a la biospeleologia en Joan, encara que no publicà res, capturà espècies que descriviren altres autors, com l'escarabat *Reicheia balearica* Español, 1974 conegut exclusivament de la cova dels Estudiants (Sóller) o el pseudoscorpí *Neobisium monasteri* Mahnert, 1977. El seu amic Damià Jaume li dedicà la descripció d'una espècie, un crustaci cavernícola endèmic i exclusiu, fins al dia d'avui, de la cova de na Mitjana (Capdepera, Mallorca), baptiant-la amb el seu nom de guerra: *Neoechinophora xoni* Jaume, 1997. Pel que fa a les rates pinyades fou un autèntic especialista, i elaborà una completa col·lecció de restes òssies (i algunes conservades en alcohol) que han servit a facilitar l'estudi de restes actuals i fòssils d'altres investigadors.

Dintre de la FBE tingué distintes responsabilitats organitzatives, exercint el càrrec de secretari (1980-81) i vicepresident (1985-1992). Bona part de la seva producció científica es donà precisament en la revista de la FBE, *ENDINS*, formant part durant molts d'anys del seu peculiar consell de redacció.

El Xoni també feu una breu incursió al coneixement dels ammonits i nummulits de les Balears. Els seu entusiasme a l'hora de cercar aquests fòssils, amb material poc adequat, feu que picant una esberla de metall que li va foradar el fetge (Pulmo??) i s'allotjà aprop del cor. Afortunadament, Son Dureta estava aprop i no va passar d'un gran susto.

La darrera part de la seva producció científica entrats els anys 90 està relacionada amb els mol·luscs marins actuals, publicant 10 treballs. Un dels seus objectius, una de les seves curolles, fou la d'anar incrementant el coneixement de la biodiversitat de mol·luscs de profunditat i revisar aquestes comunitats a distinta batimetria. La seva intuïció feia que trobàs l'element clau per a la recerca d'aquests materials de profunditat, com per exemple, l'examen del contingut gàstric del rafel (*Trygla lira*) per

obtenir els petits mol.lusc que fins al moment havin passat desapercibuts per a la fauna de les Balears. Poc a poc anà recopilant una bona mostra de la fauna de mol.luscs marins de les Balears i una representació mundial d'algunes famílies com els Muricidae.

La seva col·lecció de fòssils i de mol.luscs fou legada a la Societat d'Història Natural de les Balears, per esser un punt d'estudi i consulta d'altres científics i donar tot el seu suport a la idea comuna de molts de socis de la Societat de donar cos a aquest Museu de la Naturalesa de les Balears, projecte del qual el Xoni n'estava ben convençut i n'era un gran defensor.

La seva feina, el cementeri de Palma fou utilitzada durant molts d'anys com a adreça d'intercanvi de correspondència científica. Allà, durant el temps lliure de que disposava, estudiava els ossos de *Myotragus*, fent una estesa sobre la seva taula. Això li dona algun mal de cap doncs algunes visites interpretaven que eren restes humanes i no paleontològiques.

Les separates del seu darrer article publicat que publicarem plegats (GXP) en el *Bolletí de la Societat d'Història Natural de les Balears* el va rebre a l'hospital, a Caubet, i el va veure amb la mateixa il·lusió i força que el seu primer article.

Si la seva tasca científica fou extraordinària, sobretot considerant el poc recolzament que els temes culturals tenen a ca nostra, la seva vessant humana fou excepcional. Explicitar en aquestes línies els molts i intensos moments viscuts plegats, la seva manca absoluta (d'orientació) d'adscripció, mantenint-se sempre dintre acratisme més pur, crític i de vegades desesperat. Els seus originals invents per a mostrejar fauna, la seva àmplia cultura en l'art i el còmic, la seva faceta com artista, els seus dibuixos i escrits "irreverents", les llargues i divertides xerrades científiques i polítiques amb un tassó xoriguer,... seria impossible.

Tots nosaltres deixam improntes amb la gent amb qui ens hem creuat i d'alguna manera o d'altra hem influenciat la seva vida. Quan vaig conèixer en Joan (SMS) en es Cosconar a Lluc, jo havia de prendre una desicció, si anar a estudiar geologia per dedicar-me a la paleontologia o feia una altra cosa. Aquell dia en Joan me va dur uns ossos de *Myotragus* del jaciment de se Cova de Na Corna (Artà). Des d'aquell dia vaig saber que lo meu era la paleontologia de vertebrats. Avui dia aquesta és la meva feina diària i n'estic molt content. No sé si seria així si no hagués conegut el gran amic Joan. No volem finalitzar aquestes línies sense esmentar que sempre al seu costat va tenir el suport i l'ajuda constant d'una dona forta, la seva companya, la seva secretària, i en els darrers moments de la seva millor enfermera, n'Antònia.

Xoni sempre estaràs amb nosaltres.

Guillem X. Pons i Salvador Moyà-Solà

Bibliografia

Llibres

Alcover, J.A., Moya-Solà, S. i **Pons-Moyà, J.** 1981. Les Quimeres del Passat. Els Vertebrats Fòssils del Plio-Quaternari de les Balears i Pitiüses. Editorial Moll, 270 pp.

Articles i resum de congressos i jornades ordenats cronològicament

- Pons-Moyà, J.** 1974. El yacimiento paleontológico de sa Cova de sa Bassa Blanca (Alcudia, Mallorca). *Speleon*, 21: 125-132.
- Pons-Moyà, J.** i Roca, L. 1974. Restos de grulla fòsil en el Avenc de na Corna (Artà). *Endins*, 1: 17-20.
- Pons-Moyà, J.** i Roca, L. 1974. Estudio de los yacimientos paleontológicos con *Myotragus balearicus* Bate y su distribución geográfica. Actas III Congreso Nacional de Espeleología. Tom 1, 24 pp. Madrid.
- Ginés, A., Ginés, J. i **Pons-Moyà, J.** 1975. Nuevas aportaciones al conocimiento morfológico y cronológico de las cavernas costeras mallorquinas. *Speleon. Monografía I. V Symposium de Espeleología. Cuaternario*. 49-56.
- Mourer-Chauviré, C., Adrover, R. i **Pons-Moyà, J.** 1975. Présence de *Grus antigone* (L.) dans l'Avenc de na Corna à Majorque (Espagne). *Nouv. Arch. Hist. Nat. Lyon*, 13: 50-55.
- Pons-Moyà, J.** 1977. La nouvelle espèce de *Myotragus antiquus* de l'île de Majorque (Baléares). *Proc. Kon. Neder. Akad. Wetensch.*, B 80(3): 215-221.
- Moyà-Solà, S. i **Pons-Moyà, J.** 1979. Catálogo de los yacimientos con fauna de vertebrados del Plioceno, Pleistoceno y Holoceno de las Baleares. *Endins*, 5-6 : 59-74.
- Pons-Moyà, J.** i Moyà-Solà, S. 1979. La fauna de carnívoros del Pleistoceno medio (Mindel) de la Cueva Victoria (Cartagena, España). *Acta Geol. Hisp.*, 13(2): 54-58.
- Pons-Moyà, J.**, Moyà-Solà, S. i Kopper, J.S. 1979. La fauna de mamíferos de la Cova de Canet (Esportes) y su cronología. *Endins*, 5-6 : 55-58.
- Mourer-Chauviré, C., Alcover, J.A., Moyà-Solà, S. i **Pons-Moyà, J.** 1980. Une nouvelle forme insulaire d'Effraie géante, *Tyto balearica* n.sp. (Aves, Strigiformes), du Plio-Pleistocene des Baléares. *Geobios*, 13: 803-811.
- Moyà-Solà, S. i **Pons-Moyà, J.** 1980. Una nueva especie del género *Myotragus* Bate, 1909 (Mammalia, Bovidae) en la isla de Menorca: *Myotragus binigausensis* nov. sp. Implicaciones paleozoo-geográficas. *Endins*, 7: 37-47.
- Pons-Moyà, J.** i Moyà-Solà, S. 1980. Nuevo representante del género *Nesiotites* Bate, 1944; *Nesiotites meloussae* nov. sp. (Insectívora, Soricidae) de los rellenos cársticos del Barranc de Binigaus (es Mercadal, Menorca). *Endins*, 7: 53-56.
- Alcover, J.A., Moyà-Solà, S. i **Pons-Moyà, J.** 1980. Els estranys vertebrats de les Balears prehumanes. *Ciència*, 4: 34-38.
- Pons-Moyà, J.** 1981. El *Canis etruscus* Major (Carnívora, Mammalia) del Villafranchiense terminal de la Cueva Victoria (Murcia, España). *Endins*, 8: 43-46.
- Carbonell, E., Estévez, J., Moyà-Solà, S., **Pons-Moyà, J.**, Agustí, J. i De Villalta, J.F. 1981. Cueva Victoria (Murcia, España): lugar de ocupación humana más antigua de la Península Ibérica. *Endins*, 8: 47-57.
- Carbonell, E., Mora, R., **Pons-Moyà, J.** i Coll, J. 1981. La indústria en sílex del jaciment a l'aire lliure de la zona del Rafal des Porcs – Cova des Drac (Santanyí, Mallorca). *Endins*, 8: 75-80.
- Pons-Moyà, J.**, Moya-Solà, S., Agustí, J. i Alcover, J.A. 1981. La fauna de mamíferos de los

- yacimientos menorquines con *Geochelone hispanica* (Bate, 1914). Nota preliminar. *Acta Geol. Hisp.*, 16: 129-130.
- Moyà-Solà, S., Agustí, J., Gibert, J. i **Pons-Moyà, J.** 1981. El yacimiento cuaternario de Venta Micena (España) y su importancia dentro de las asociaciones faunísticas del Pleistoceno inferior europeo. *Paleontologia i Evolució*, 16: 39-53.
- Moyà-Solà, S. i **Pons-Moyà, J.** 1981. *Myotragus kopperi*, une nouvelle espèce de *Myotragus* Bate, 1909 (Mammalia, Artiodactyla, Rupicaprini). *Proc. Kon. Neder. Akad. Wetensch.*, B 84(1): 57-69.
- Fornós, J.J. i **Pons-Moyà, J.** 1982. Icnitas de *Myotragus balearicus* del yacimiento de Ses Piquetes (Santanyí, Mallorca). *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 26: 135-144.
- Moyà-Solà, S. i **Pons-Moyà, J.** 1982. *Myotragus peptonellae* nov. sp.; un primitivo representante del género *Myotragus* Bate, 1909 (Bovidae, Mammalia) en la isla de Mallorca (Balears). *Acta Geol. Hisp.*, 17(1-2): 77-87.
- Pons-Moyà, J.** 1982. Hyaenidae (Carnívora, Mammalia) del Pleistoceno inferior de la Cueva Victoria (Murcia, España). *Endins*, 9: 45-48.
- Pons-Moyà, J.**, Moyà-Solà, S. i Alcover, J.A. 1983. L'évolution des *Myotragus* (Mammalia, Artiodactyla, Rupicaprini) à Majorque (de *Myotragus antiquus* à *Myotragus balearicus*). *Bull. Soc. Zool. de France, Evolution et Zoologie*, 108(4): 693.
- Moyà-Solà, S., **Pons-Moyà, J.**, Alcover, J.A. i Agustí, J. 1984. La fauna de vertebrados neógeno-cuaternaria de Eivissa (Pitiusas). *Acta Geol. Hisp.*, 19: 33-35.
- Pons-Moyà, J.** 1985. Nota preliminar sobre el hallazgo de *Homo* sp. en los rellenos cársticos de Cueva Victoria (Murcia, España). *Endins*, 10-11: 47-50.
- Agustí J., Moyà-Solà S. i **Pons-Moyà J.** 1986. Venta Micena (Guadix-Baza Basin, South-Eastern Spain): its place in the Plio-Pleistocene mammal succession in Europe. *Bull. Mus. Hist. Nat. Genève*, 25: 33-62.
- Ginés, A. i **Pons-Moyà, J.** 1986. Aproximación al origen del yacimiento paleontológico del Pleistoceno inferior de Casa Blanca I (Almenara, Castelló). *Endins*, 12: 41-49.
- Pons-Moyà, J.** i Coll, J. 1986. Observaciones sobre la estratigrafía y las dataciones absolutas de los sedimentos holocénicos de la Cova de Canet (Esporles, Mallorca). *Endins*, 12: 31-34.
- Pons-Moyà, J.** 1987. Los carnívoros (Mammalia) de Venta Micena (Granada, España). *Paleontologia i Evolució* Mem. Espec. 1, 109-128.
- Andrew, J.N., Ginés, A., **Pons-Moyà, J.**, Smart, P.L. i Trias, M. 1989. Noves dades sobre el jaciment paleontològic de la Cova de na Barxa (Capdepera, Mallorca). *Endins*, 14-15: 17-25.
- Pons-Moyà, J.** 1990. Estratigrafía y fauna del yacimiento kárstico de Cala Morlanda (Manacor, Mallorca). *Endins*, 16: 59-62.
- Pons-Moyà, J.** i Moyà-Solà, S. 1992. Observacions sobre l'evolució i biologia del gènere *Homotherium* Fabrini, 1890 (Mammalia, Carnívora). *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 35: 87-92.
- Pons, G.X. i **Pons-Moyà, J.** 1997. Tanatocenosi dels mol.luscs marins de la cova de na Mitjana (Capdepera, Mallorca). *Endins*, 21: 75-78.
- Pons-Moyà, J.** i Pons, G.X. 1997. Mol.luscs epibionts de *Charonia lampas* (Linnaeus, 1758) (Mollusca, Gastropoda) de la badia de Palma. *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 40: 157-162.
- Pons-Moyà, J.**, Pons, G.X., Garcia, Ll. i Grau, A.M. 1998. Mol.luscs i decàpodes presents en el contingut gàstric del rafel, *Trigla lyra* (Linnaeus, 1758) (Osteichthyes, Triglidae) del SW de Mallorca (Mediterrània occidental). *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 41: 87-100.
- Pons-Moyà, J.** i Pons, G.X. 1999. Noves dades sobre mol.luscs de profunditat del SW de Mallorca (Illes Balears, Mediterrània occidental). *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 42: 39-46.
- Pons-Moyà, J.** i Pons, G.X. 2000. Mol.luscs de de fons fangosos batials del Coll de Mallorca (SW de Mallorca, Illes Balears, Mediterrània Occidental). *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 43: 105-110.
- Pons-Moyà, J.**, Pons, G.X. i Collado, M. 2001. Els Coralliophilidae (Mollusca: Gastropoda) de les

- Illes Balears: primera cita de *Latiaxis sentix* (Bayer, 1971), *L. amaliae* (Kobelt, 1907) i *Corallio-
phila brevis* (Blainville, 1832). *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 44: 67-71.
- Pons-Moyà, J.** i Pons, G.X. 2001. *Neptunea contraria* (Linnaeus, 1771) (Mollusca: Gastropoda) nou fòssil per al catàleg de la fauna malacològica del Quaternari de Mallorca. *In*: Pons, G.X. (ed.) Llibre de ponències i resums III Jornades del Medi Ambient de les Illes Balears, Soc. Hist. Nat. Balears. pàg. 57.
- Pons-Moyà, J.**, Pons, G.X., Collado, M. i Cifre, M. 2001. Els àrcids de les Balears: *Asperarca secreta* La Perna, 1998 (Mollusca: Bivalvia: Arcidae) nou per a la fauna de la Mediterrània occidental. *In*: Pons, G.X. (ed.) Llibre de ponències i resums III Jornades del Medi Ambient de les Illes Balears, Soc. Hist. Nat. Balears. pàg. 124-125.
- Pons-Moyà, J.** i Pons, G.X. 2001. Primera cita de *Pinctada radiata* (Leach, 1814) (Mollusca: Bivalvia: Pteriidae) a les Illes Balears. *In*: Pons, G.X. (ed.) Llibre de ponències i resums III Jornades del Medi Ambient de les Illes Balears, Soc. Hist. Nat. Balears. pàg. 126-127.
- Pons-Moyà, J.** i Pons, G.X. 2002. *Ocinebrina hispidula* (Pallary, 1904) (Mollusca: Gastropoda: Muri-
cidae) primera cita per a les agües Ibero-Balears. *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 45: 81-85.
- Köler, M., Moya-Solà, S. i **Pons-Moyà, J.** (†) 2003. Reconstruction and biomechanics of the *Myotragus balearicus* skeleton from "Cova de ses Pasteretes", Mallorca. *In*: Abstracts of International symposium Insular Vertebrate Evolution: the Palaeontological approach. September 16-19 2003 Mallorca. Soc. Hist. Nat. Balears – IMEDEA. Pàg. 32.